

УДК 342.61

Олена Пушкіна,доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

ПРАВА ЖІНОК ЗА МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ ТА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

У статті дається аналіз міжнародних норм, що стосуються прав жінок та забезпечення гендерної рівності. Наводяться законодавчі акти України, що закріплюють рівні права між жінками та чоловіками.

Ключові слова: права жінок, гендерна політика, сексуальне рабство, зґвалтування.

Реалізація прав жінок вимагає спеціальних зусиль як у сфері тлумачення міжнародних інструментів з прав людини, так і у сфері розробки механізмів для забезпечення гендерної рівності. Що стосується реалізації прав жінок, то існують різні підходи, які можуть використовуватися не лише державою, а й громадянським суспільством. Основним підходом є поширення інструментів і механізмів прав жінок шляхом освіти в сфері прав людини у формальній і неформальній освітній системі. Жінки не можуть користуватися своїми правами людини, якщо вони нічого про них не знають.

Ще одним кроком є заохочення жінок проводити моніторинг діяльності своїх держав, щоб зрозуміти, як виконують вони свої обов'язки, що містяться в ратифікованих документах з прав людини. Якщо держава не виконує своїх зобов'язань належним чином, то неурядова організація може підготувати альтернативні, або «тіньові», звіти до спеціального Комітету. Жінки повинні заохочуватися в складанні звітів до Комітету Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і до інших органів. Тіньові звіти дозволяють членам громадянського суспільства притягувати інститути влади до відповідальності за невиконання зобов'язань, які вони на себе взяли на міжнародному рівні. Більше того, вони вносять вклад у підвищення обізнаності про процес звітності в рамках Конвенції в країні.

У країнах, де ще не ратифікований Факультативний протокол до Конвенції, мають бути організовані кампанії для

лобіювання його швидкої ратифікації. Ратифікація Факультативного протоколу означає, що держава визнає компетенцію Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок отримувати і розглядати скарги від індивідів або груп, що знаходяться під юрисдикцією відповідної держави. Комітет також здійснює моніторинг виконання державами-учасниками їх зобов'язань за Конвенцією.

Важливим кроком у напрямі захисту прав жінок є навчання жінок-правозахисниць використанню документів з прав людини, адже дуже мало жінок знають про міжнародні акти з прав людини і ще менше роблять необхідні кроки для їх вживання.

Всесвітня конференція з прав людини, що відбулася в 1993 р. у Відні, підтримала створення нового механізму — Спеціального доповідача по насильству відносно жінок, який в ході своєї роботи відвідує країни і вивчає рівень насильства щодо жінок, а також дає рекомендації щодо приведення їх діяльності у відповідність до міжнародних норм у сфері прав жінок.

Незважаючи на значні поліпшення у сфері прав жінок протягом останніх 30 років, зростання ультраконсервативних учень і фундаменталізму у багатьох суспільствах означає величезний крок назад у розвитку прав жінок, і тому дуже важливо, щоб усіма засобами підтримувалася постійна увага до повної реалізації прав жінок [1].

Останніми роками державні і неурядові організації залучені до важкого процесу розробки юридично обов'язкових

норм забезпечення прав жінок і проектів високої практичної цінності для реалізації цілей вже розроблених стандартів. Почався процес тлумачення міжнародних документів з прав людини з гендерної точки зору. Одним із кращих прикладів є прийняття в березні 2000 р. Комітетом з прав людини Організації Об'єднаних Націй Загального коментаря. Шляхом тлумачення ст. 3 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права (про рівне право чоловіків і жінок користуватися всіма цивільними і політичними правами) Комітет переглянув усі статті Пакту з урахуванням гендерного чинника.

У 1992 р. Латиноамериканський і Карибський комітети із захисту прав жінок ініціювали кампанію за участю організацій у всьому світі, яка призвела до розробки Загальної декларації прав людини з гендерної точки зору. В даний час ця Декларація використовується як «тіньова» декларація для освітніх цілей. Метою її є заохочення жінок не лише вивчати права людини, але також включати в цю структуру їх досвід, потреби і бажання, виражені їх мовою.

Прийняття у 1995 р. Міжамериканської конвенції із запобігання, припинення насильства проти жінок і покарання за нього є однією з найзначніших віх в історії залучення уваги до жінок у системі прав людини. Вона розроблялася Міжамериканською жіночою комісією протягом 5 років. Угода вже ратифікована майже всіма державами регіону і є політичною і юридичною основою для погодженої стратегії вирішення проблеми насильства, зобов'язавши держави реалізувати ці стратегії для запобігання насильству.

Народний рух за освіту в сфері прав людини зробив важливий внесок у розвиток прав людини своєю публікацією «Паспорт гідності» і відеосеріалом «Жінки тримають небо». «Паспорт гідності», з глобальним оглядом основних 12 сфер занепокоєння Пекінської платформи дій, співвідносить юридичні зобов'язання з дійсністю в багатьох країнах і ґрунтується на звітах експертів, а також розповідях жінок з перших вуст. Інше джерело — «Між їх історіями і нашою дійсністю» — було розроблено за

допомогою Віденського інституту розвитку і співпраці і Департаменту співпраці при Міністерстві закордонних справ Австрії в 1999 р., щоб відзначити 20-ту річницю Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Дане джерело є складовою частиною вищезазначеного відеосеріалу «Жінки тримають небо». Цим внеском Народний рух за освіту в сфері прав людини надав важливий матеріал для вчення майбутніх поколінь активістів із захисту прав жінок.

Німецька неурядова організація «Terre des Femmes» в 2002 р. організувала кампанію проти торгівлі жінками і підтримала в Мінську проект «Малиновка», який інформує жінок про загрозу бути проданими в сексуальне рабство і примусову проституцію. Остання кампанія зосередила увагу на викорінюванні примусових шлюбів і боротьбі з насильством щодо жінок.

У минулому десятиріччі жіночі неурядові організації активно брали участь у вирішенні деяких гуманітарних питань і питань у сфері прав людини. У 1998 р. група жінок взяла участь у Римській конференції, яка розробляла статут Міжнародного кримінального суду, для забезпечення того, щоб права жінок серйозно сприймалися розробниками і були інкорпоровані в текст статуту. Жінки зрозуміли, що без організованої кампанії їхні проблеми не будуть адекватно захищені і вирішені. Якщо судити по Римському статуту, який набрав чинності 01.07.2002 р., вони досягли успіху.

Міжнародне гуманітарне право досягло нової віхи з прийняттям статуту Міжнародного кримінального суду в 1998 р. Розвиток ситуації на території колишньої Югославії і Руанди також показав, що захист жінок і їх прав людини має бути частиною мандата Міжнародного кримінального суду.

Вперше в історії Римський статут перераховує різні злочини, караність яких відповідно до статуту стосується в основному жінок. Наприклад, підпункт g п. 1 ст. 7 наголошує, що зґвалтування, обурення в сексуальне рабство, примушування до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального насильства

порівняної тяжкості є злочинами проти людства. Більше того, велика увага приділяється жертвам і свідкам. Стаття 68 Статуту вказує на те, що необхідно вживати належних заходів для «захисту безпеки, фізичного і психічного благополуччя, гідності і недоторканності особистого життя потерпілих і свідків», і що палати Суду можуть «провести будь-яку частину розгляду у камері або дозволити представляти докази за допомогою електронних чи інших засобів. Зокрема такі заходи вживаються у разі, коли йдеться про жертву сексуального насильства або дитину, яка є потерпілим або свідком...». Дані захисні заходи також є результатом досвіду, отриманого в ході судових слухань [2].

Джералдін Фрейзер-Молекеті — директор групи демократичного управління Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй — ділячись своїм досвідом, наводить приклад, коли вона була членом Африканського національного конгресу, працювала в парламентах трьох скликань: «Під час руху звільнення від апартеїду жінки створили дуже потужну організацію, що об'єднала активних жінок зі всіх куточків і партій країни. Ми написали Жіночу хартію, деякі положення якої щодо розширення прав і можливостей жінок і гендерної рівності були враховані в новій конституції Південно-Африканської Республіки. Завдяки такому активному жіночому руху ми змогли впровадити 30% квоти на представництво жінок в парламенті. І хоча це не було зафіксовано в конституції країни, ми добилися, щоб в статуті партій було закріплено, що 30% їх членів мають складати жінки. Тоді Південно-Африканська Республіка увійшла до десятки країн світу з високим рівнем представництва жінок. Також за допомогою внутрішньопартійних механізмів ми досягли того, щоб кожна десятка у партійному списку містила по три жінки».

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй підтримує країни на їх шляху до забезпечення гендерної рівності. Наприклад, у країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону впроваджуються програми, спрямовані на підвищення рівня політичної репрезентативності жі-

нок у парламенті. Такий досвід може бути корисним і для інших країн. Також успішно працює платформа під назвою «Я знаюся на політиці», спеціально створена для жінок-політиків. Вона дозупно надає практичну інформацію з різних аспектів виборчої кампанії, наприклад, з питань проведення або фінансування виборчих кампаній, і надає можливість жінкам-кандидатам отримати пораду більш досвідчених політиків.

В Україні реалізація прав жінок на одному рівні із чоловіками закріплена на законодавчому рівні у Законі «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловікам», який був прийнятий 08.09.2005 р. У Преамбулі цього Закону зазначається, що його метою є досягнення паритетного положення жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі і вживання спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. Стаття 3 цього Закону визначає основні напрями державної політики щодо реалізації прав жінок рівних з чоловіками. Державна політика із забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків спрямована на наступне: затвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; вживання позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам у поєднанні професійних і родинних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності в цій сфері; захист суспільства від інформації, направленої на дискримінацію за ознакою статі [3].

Також Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» перед-

бачає шляхи і способи розв'язання проблеми забезпечення рівності жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави. Цю Програму передбачено виконати протягом 2013—2016 рр. комплексно наступними шляхами: удосконалення законодавства з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, зокрема шляхом приведення його у відповідність до міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу; здійснення заходів щодо виконання положень «Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй», зокрема в частині забезпечення гендерної рівності; проведення серед роботодавців інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань запровадження європейських стандартів рівності співробітників у сфері праці; здійснення заходів щодо скорочення гендерного розриву в рівні заробітної плати жінок і чоловіків; проведення інформаційних кампаній з метою висвітлення питань рівного розподілу сімейних обов'язків та відповідальності між жінками і чоловіками щодо виховання дитини; здійснення заходів, спрямованих на розвиток у жінок лідерських навичок для участі у прийнятті управлінських рішень та навичок провадження підприємницької діяльності. При цьому особливу увагу слід приділити жінкам із сільської місцевості, представницям національних меншин та жінкам з особливими потребами; підвищення рівня освіченості фахівців з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; виконання на постійній основі робіт із впровадження гендерних підходів у систему освіти; проведення інформаційних кампаній за участю засобів масової інформації, закладів культури та навчальних закладів з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка; розроблення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі та вжиття необхідних заходів за результатами розгляду випадків такої дискримінації; виконання договірних та інших міжнародних зобов'язань у частині забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; залучення до виконання завдань, передбачених Програмою, міжнародних та

громадських організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Виконання цієї Програми може дати змогу в Україні до 2016 р. удосконалити нормативно-правову базу в сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, привести її у відповідність до міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу; створити умови та можливості для паритетної участі жінок і чоловіків у прийнятті політичних, економічних та соціальних рішень; удосконалити механізм реагування на факти дискримінації за ознакою статі; підвищити рівень поінформованості роботодавців з питань запровадження міжнародних стандартів рівності співробітників у сфері праці; створити належні умови для забезпечення жінкам і чоловікам можливості суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками; підвищити рівень поінформованості населення з питань рівного розподілу сімейних обов'язків та відповідальності між жінками і чоловіками щодо виховання дитини; забезпечити включення до навчальних програм стандартів гендерної освіти; підвищити рівень компетенції фахівців з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; забезпечити проведення інформаційних кампаній за участю засобів масової інформації, закладів культури та навчальних закладів з метою подолання стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка; поліпшити ситуацію щодо використання у рекламі, засобах масової інформації та Інтернеті елементів, що закріплюють у свідомості людей ідею нерівності жінок і чоловіків; подолати стереотипні уявлення про роль жінки і чоловіка; забезпечити подальшу співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями, діяльність яких спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [4].

Отже, реалізація прав жінок вимагає спеціальних зусиль у законодавчій сфері як на державному, так і на міжнародному рівні, а також тлумачення його інструментів з прав людини, і розробка основних механізмів для забезпечення гендерної рівності. Все це необхідно використовувати повною мірою, щоб це

могло працювати на благо суспільства та покращувати його життя.

Тобто, аналізуючи регулювання прав жінок у міжнародному правовому полі, можна зробити **висновки**, що нормативну базу з питань прав і свобод жінок складають міжнародні правові документи, з яких найважливішими є: Загальна декларація прав людини, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція про політичні права жінок та інші. Ці документи є історично важливими, бо в них вперше зазначаються рівні права жінок із чоловіками, а також вони регулюють питання, пов'язані з суспільним і приватним життям жінок. Україна теж є країною-учасником, що підписала ці міжнародні документи. На державному рівні права і свободи жінок закріплюються у нормативних актах, серед яких Конституція України, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей

жінок і чоловіків», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» та інші. Хоча в Україні існує своя правова база щодо регулювання прав жінок, але вона не досить досконала. Тому необхідне проведення державної політики щодо жінок як самостійного напрямку, оскільки існує група специфічних проблем, пов'язаних з положенням жінок у суспільстві, а також зосередження сил на подолання гендерної дискримінації у багатьох сферах життєдіяльності [5].

На жаль, наявність в Україні правової бази для регулювання прав жінок не зробила політику держави досконалою в цьому питанні.

Тому необхідне продовження державної політики в цьому напрямі та зосередження сил на подоланні гендерної дискримінації у багатьох сферах життєдіяльності.

ПРИМІТКИ

1. Права женщин. Гендерно-чувствительный взгляд на права человека [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.etc-graz.at/typo3/fileadmin/user_upload/ETC-Hauptseite/manual/%20versionen/russian/06_Women_s_Rights.pdf.

2. Там само.

3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV (за станом на 17.05.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 52. — Ст. 561.

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» від 21.11.2012 р. № 1002-р // КМУ. — 2012. — № 1002-р.

5. Права женщин. Гендерно-чувствительный взгляд на права человека [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.etc-graz.at/typo3/fileadmin/user_upload/ETC-Hauptseite/manual/%20versionen/russian/06_Women_s_Rights.pdf.

Пушкина Елена. Права женщин по международному праву и украинскому законодательству.

В статье дается анализ международных норм, которые касаются прав женщин и обеспечения гендерного равенства. Приводятся законодательные акты Украины, которые закрепляют равные права между женщинами и мужчинами.

Ключевые слова: права женщин, гендерная политика, сексуальное рабство, изнасилование.

Pushkina Olena. Women's rights under international law and Ukrainian legislation.

The paper deals with analysis of international rules regarding women's rights and supporting the gender equality. The Ukrainian legislative documents fixing different rights among woman and man officials are demonstrated.

Key words: women's right, gender politics, sexual slavery, rape.